

Szakedokumentum: Az egészségfejlesztő iskolák kézikönyve

Review: Manual for health promoting school

Ismertető:	Somhegyi Annamária
Ismertetett dokumentum:	Vilaça, T., Darlington, E., Velasco, M. J. M., Martinis, O., & Masson, J. (2019) EIE ISKOLAI KÉZIKÖNYV 2.0 - Módszertani útmutató az egészségfejlesztő iskolává váláshoz. Egészséges Iskolák Európában Hálózat Alapítvány (EIE), Haderslev, Dánia. ISBN 978-87-94161-08-4 https://www.schoolsforhealth.org/sites/default/files/editor/health-promoting-school/hungarian-she-school-manual2-0.pdf
Kulcsszavak:	iskolai egészségfejlesztés; teljeskörű megközelítés; részvétel
Keywords:	school health promotion; whole school approach; participation

Beküldve: 2022. 07. 08., elfogadva: 2022. 07. 08., doi: [10.24365/ef.8926](https://doi.org/10.24365/ef.8926)

A Schools for Health in Europe Network Foundation (rövidítve: SHE, magyarul: Egészséges Iskolák Európában Hálózat Alapítvány; EIE) 2019-ben megújította a 2013-ban kiadott, az egészségfejlesztő iskolák segítésére készített kézikönyvét. Ennek a „SHE School Manual 2.0” címet viselő kézikönyvnek a magyar fordítása a SHE felkérésére 2021-ben készült el és jelent meg a SHE honlapján.

Az „EIE Iskolai kézikönyv 2.0” 78 oldalon kalauzolja az olvasót az egészségfejlesztő iskolává válás útján, számos hasznos elméleti magyarázattal és még több gyakorlati tanáccsal, illetve módszerrel, bőséges szakirodalommal, informatív ábrákkal és táblázatokkal, igényes kivitelben. A cím ellenére nemcsak annak lehet hasznos, aki az iskoláját egészségfejlesztő iskolává kívánja alakítani, hanem annak is, aki ezen a téren javítani kívánja iskolája tevékenységeit.

Mivel hazánkban 2012 óta minden köznevelési intézmény részére előírás lett a teljeskörű intézményi egészségfejlesztés (TIE) (ld. a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012 /VIII. 31./ EMMI rendelet 128-131. §.), így nálunk jelentősen különbözik a helyzet attól az Európában egyébként szokásos helyzettől, melyben azért kell küzdeni, hogy minél több iskola váljon egészségfejlesztővé. Nálunk már nem ez a cél, hiszen a jogszabályi előírás miatt a TIE minden iskola kötelező feladata. Ellenben azért, hogy a minden iskola részére előírt tennivalókat a pedagógusok minél jobban

végezhessék, bizony nekünk is van még tennivalónk bőven.

A fenti lényeges különbség miatt az EIE Kézikönyv több ponton is eltér attól, ami nálunk szükséges, illetve lehetséges. Ezekre a lényeges pontokra a Kézikönyv előszava hívja fel az olvasók figyelmét. Ezek közül álljon itt négy példa a Kézikönyv elejéről:

- A 14. oldalon található 6 alkotóelem, melyet az EIE kezdetektől fogva hangsúlyoz, magában foglalja a TIE 4 alapvető egészségfejlesztési tevékenységét (ld. a jogszabályt, illetve a 2016-ban kiadott TIE-ajánlást: <http://www.egeszseg.hu/teljeskoru-iskolai-egeszsegfejlesztes-a-mindennapokban.html>), valamint a TIE-ajánlásban leírt alapvető körülményeket, melyek közt ezeket végezni szükséges. A mi megfogalmazásunk tömörebb.
- A 18. oldalon az EIE kézikönyv útmutatása nem javasol egészségtémákat, mert azok megválasztása az iskola feladata a folyamat részeként. Nálunk ez nem így van: a TIE meghatározta a tennivalókat és megadja az egészségtémákat is, hogy ne tegyük esetlegessé, hogy az egyes tanulókhöz mi jut el és mi nem. Természetesen az iskolának a saját munkája tervezésekor feladata van abban, hogy felossa, elhelyezze az egészségtémákat az egyes évfolyamok nevelésében-oktatásában (ld. TIE ajánlás IV. tevékenysége).

- A 19. oldalon az EIE kézikönyv annak mérlegelését írja le, hogy mi gátolhatja az iskola vezetését abban, hogy egészségfejlesztő iskolává akarja tenni intézményét. Ez nálunk nincs, nem is lehet így, hiszen egyik iskola sem óhajt jogszabályellenesen működni.
- A 22. oldalon - és később is még számos helyen - az EIE kézikönyv a szükséges pénzforrásokat hangsúlyozza. Ez sincs így nálunk: az iskolák működését, mint közfeladatot, az állam finanszírozza.

A Kézikönyv az első, 2013-as változatnál jóval hosszabb lett, aminek fő oka, hogy most több elméleti háttérismeretet és több gyakorlati-módszertani példát mutat be. Az első fejezetben (4-7. oldal) az új kiadás indoklását és célját, illetve felépítését találjuk meg. A második fejezet (8-15. oldal) az iskolai egészségfejlesztésről, az ehhez kapcsolódó alapfogalmakról, a „teljes iskola”, azaz a teljeskörű megközelítésről tájékoztat és működő mintákat is bemutat. A harmadik fejezet (16-37. oldal) az egészségfejlesztő iskola létrehozásának 5 lépését írja le. A negyedik fejezet (38-48. oldal) az iskolai egészségfejlesztés közös alkotáson alapuló tervezéséről szól. A referenciák a 49-52. oldalon, majd az 53-77. oldalig az 1-4. függelék található. Alább álljon néhány olyan lényeges idézet a Kézikönyv első és második fejezetéből, mely a Kézikönyv iránt érdeklődést kelthet azokban, akik az iskolai egészségfejlesztést jobbítani óhajtják saját környezetükben – akár pedagógusokban, akár az ő munkájukat segítő népegészségügyi szereplőkben, akár az iskola környezetében ténykedő és élő civilekben (köztük a szülőknél).

A Kézikönyv céljai között világosan látható, hogy a mi helyzetünkben is használható, hiszen nemcsak az egészségfejlesztővé válást, hanem annak egyre jobb megvalósítását is segíti:

„A Kézikönyv ösztönözni kívánja azokat a folyamatokat és lehetőségeket, melyek képessé teszik, bátorítják, támogatják és kalauzolják a gyermekeket és fiatalokat abban, hogy igényesen mérlegeljenek és cselekedjenek egyénileg és közösen is az egészség előmozdítása és a környezet fenntarthatósága érdekében. Ezért az óvodásokat és az iskolásokat is hasznos bevonnunk az egészségüket és környezetüket érintő kérdések megoldásába.

Felnőtt segítséggel ki lehet alakítani bennük azt a képességet, hogy cselekvően vegyenek részt saját egészségük megőrzésében, valamint az egészség feltételeinek és a környezeti fenntarthatóságnak a javításában ott, ahol élnek és tanulnak.

Összefoglalva, ezen kézikönyv célkitűzései:

1. Az egészségfejlesztő iskola fogalmának bemutatása.
2. Támogatás és ösztönzés nyújtása a nemzeti/regionális EIE koordinátorok, állami vezetők, iskolaigazgatók, tanárok, helyi segítők és más résztvevők részére, hogy az iskola egészségfejlesztővé váljon vagy ezen a téren egyre jobb legyen.
3. A nemzeti/regionális kormányzatok, minisztériumok bátorítása, hogy olyan köznevelési környezetet alakítsanak ki, melyben minden tanuló hatékony egészségfejlesztésben részesül az iskolájában.
4. Világos irányelvek, stratégiák és cselekvési tervek megfogalmazásának bátorítása az iskola egészségfejlesztővé válása vagy ezen a téren történő további fejlődése érdekében.
5. Nemzeti/regionális EIE koordinátorok, iskolaigazgatók, pedagógusok, helyi segítők és minden más résztvevő bátorítása arra, hogy az iskolai egészségfejlesztés a több színterű, együttes munkán alapuló megközelítésben történjen.
6. Az iskola támogatása abban, hogy a tanulók cselekvő és értő hozzáértése fejlődjön saját egészségük előmozdítása érdekében.”

Az egészség és az oktatás-nevelés összefüggése (ehhez a Kézikönyv természetesen szakirodalmi hivatkozást is ad):

„Az egészség és az oktatás egymással szorosan összefügg:

- Az egészséges gyermekek tanulási képessége jobb és kevesebbet hiányoznak az iskolából
- Az iskolába járó gyermekek nagyobb valószínűséggel lesznek egészségesek
- Azok a tanulók, akik jó kapcsolatban vannak a részükre meghatározó felnőttekkel és iskolájukkal, kevésbé

vesznek részt az egészséget kockáztató tevékenységekben és nagyobb valószínűséggel lesznek jó tanulók

- A tanulási eredményesség pozitív kapcsolatban áll a hosszútávú anyagi helyzettel és az egészséggel
- Az iskolai alkalmazottak egészségének és jóllétének fejlesztése a táppénz csökkenéséhez és nagyobb munkahelyi elégedettséghez vezethet.
- Az iskolai alkalmazottak és a tanulók egészségfejlesztési tevékenységei révén a felnőtteknek lehetőségük nyílik pozitív példaképpé válni.

Mindezekért az iskolai egészségfejlesztés támogatja az iskola oktatási-nevelési valamint a társadalmi és munkahelyi céljait, miközben a teljes iskolai közösség egészségére hatással van.”

Az egészségfejlesztő iskola működésének lényege:

„Az egészségfejlesztő iskola az egészséget és a jóllétet rendszerbe, azaz az iskola mindennapi életébe épített módon szolgálja és erre van írásos terve vagy irányelve. Tevékenységekre épül az egész iskolai közösség, vagyis a tanulók, tanárok és egyéb iskolai alkalmazottak, szülők részvételével, és fontos szerepet játszik a döntések meghozatalában. Hangsúlyt helyez az ismeretek, készségek és az elkötelezettség növelésére az egész iskolai közösség körében az egészség és jóllét javításáért.”

Az egészség és a fenntartható fejlődés szolgálata összekapcsolódik:

„A bizonyítékok azt mutatják, hogy az egészséget és a fenntartható fejlődést szolgáló teljeskörű, más szóval ”egész-iskola” megközelítés szorosan összefügg és azt mutatja, hogy a tanulók egészsége és fenntartható környezete egyaránt alapvető a tanulási eredményességük szempontjából. St. Leger [13] hangsúlyozza,

hogy az egészség és a fenntartható környezet érdekében végzendő munkát szorosan össze kell kapcsolni.”

Néhány jól működő minta az iskolai egészségfejlesztésben:

- „Annak biztosítása, hogy az iskolai közösség tagjai – beleértve a tanulókat, tanárokat és egyéb alkalmazottakat és a szülőket – sajátjukénak érezzék az iskolát, az iskolai életet.
- A korábban szokásos, csak a tantermi foglalkozásokra és egyes különálló beavatkozásokra épülő egészségfejlesztés felváltása a teljeskörű, más szóval ”egész-iskola” megközelítéssel.
- Olyan társas környezet megteremtése, mely a nyílt és őszinte kapcsolatokat erősíti az iskolai közösség tagjai között.
- Olyan iskolai légkör teremtése, mely a tanulók társas kapcsolati készségeire és tanulási eredményességére is hangsúlyt helyez.
- Többféle tanulási és tanítási stratégia alkalmazása, beleértve a tudásátadás különböző csatornáinak együttes alkalmazását is (például tananyag, iskolai szabályok, tantermen kívüli tevékenységek).
- Az egészség-témák feltárása a tanulók saját életében és közösségeiben.”

A Kézikönyv végére ugorva: külön figyelemfelhívást érdemel a gazdag szakirodalom, valamint a 2. és a 3. függelék:

A 2. függelék az iskolai tevékenység-tervező, mely a harmadik fejezetben leírt 5 lépéshez mutat jól használható, kitölthető táblázatokat (ezek jó ötleteket adhatnak és minden iskola úgy használhatja, ahogyan az számára megfelelő).

A 3. függelék az iskola részére közvetlenül használható gyorsértékelő kérdéseket tartalmazza, szintén kitölthető táblázatokban. Ezen értékelő kérdések a Kézikönyv talán leghasznosabb részét képezik. Természetesen ezeket is helyi körülményekhez történő illesztéssel lehet alkalmazni az iskolának.

AJÁNLÁS A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

Az EIE Kézikönyv a hazai pedagógusok érdeklődésére is számot tarthat: főleg azon pedagógusok forgathatják majd haszonnal, akik mélyebben érdeklődnek, nemzetközi példákra is kíváncsiak és az olvasottakat a hazai, saját körülményeikhez tudják igazítani. A pedagógusokon kívül azonban a népegészségügyi szereplők is kaphatnak jó ötleteket akkor, amikor az iskolákban folyó teljeskörű egészségfejlesztési tevékenységekhez kívánnak segítséget nyújtani a pedagógusok részére. Mint azt a vonatkozó 20/2012. EMMI rendelet 128-131.§. 2021. augusztus 31-ei pontosítása is tartalmazza: a népegészségügyi szereplők ezen munkájához a kulcs, illetve a kapocs az iskolaorvos, vele közösen lehet megszervezni egy adott iskola részére a népegészségügyi segítségnyújtást.

HIVATKOZÁSOK

Vilaça, T., Darlington, E., Velasco, M. J. M., Martinis, O., & Masson, J. (2019) EIE ISKOLAI KÉZIKÖNYV 2.0 - Módszertani útmutató az egészségfejlesztő iskolává váláshoz. Egészséges Iskolák Európában Hálózat Alapítvány (EIE), Haderslev, Dánia. ISBN 978-87-94161-08-4 <https://www.schoolsforhealth.org/sites/default/files/editor/health-promoting-school/hungarian-she-school-manual2-0.pdf>

Információk a szerzőről

Somhegyi Annamária
Országos Gerincgyógyászati Központ, Budapest
annamaria.somhegyi@bhc.hu

Copyright © 2022 Somhegyi Annamária. Kiadó: Nemzeti Népegészségügyi Központ.
Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licenstszerződés alapján.

Válogatás korábbi lapszámok kapcsolódó cikkeiből

[Cikkismertetés: Kanadai tapasztalatok az iskolások mindennapos testmozgási programjának sikeres megvalósításáról Serdülőkorú diákok társas kapcsolatainak elemzése a viselkedésváltoztatást célzó beavatkozások támogatásához](#)

[Cikkismertetés: A gyermekkori elhízás rendszeralapú megelőzése — N3.0 a gyakorlatban](#)

[Cikkismertetés: Óvodai és iskolai táplálkozási szakpolitikák az Egyesült Királyságban, Svédországban és Ausztráliában](#)

[Cikkismertetés: A káros gyermekkori élmények hosszú távú egészségügyi következményei és ezek költségei Európában és Észak-Amerikában](#)